

Falyuna Nóra

Esettanulmány a magyar laposföld-hívők online közösségének diskurzusáról

A web 2.0 alapvetően megváltoztatta a társadalmi nyilvánosság és a valóságformálás természetét, illetve a kommunikációs szereplők viselkedését. Ez hatással van a tudományos és a tudományosként aposztrofált, ugyanakkor nem megalapozott, nem hiteles tartalmak online megjelenésére, illetve gyors és széles körű terjedésére is. E tanulmány egy magyar Facebook-csoport diskurzusának elemzésével a laposföld-hívők csoportjának esetét mutatja be. A vizsgált csoport tudományosan cáfolt és elutasított elméletet képvisel, ami jó példája lehet az online világ részvételi kultúrájának: az interneten művelik saját, alternatív „tudományukat”. A kutatás kérdése az, hogy milyen nyelvi, retorikai és egyéb diszkurzív eszközök alakítják a csoport identitását. Identitáskonstruálásuk két lényegi elemére koncentrálok: a más csoportokkal való szembehelyezkedésre, illetve a saját tudományos hitelesség megteremtésére. Ez alapján vizsgálom, hogy: 1) a polarizáció miként játszik szerepet az identitáskonstruálásban és a hitelesség megteremtésében; és 2) miként jelennek meg a tudományos kommunikáció elemei a diskurzusban. Az elemzés azt mutatja, hogy a csoport diskurzusában egyszerre jelenik meg a tudományellenesség, valamint a tudomány tekintélyének, megbízhatóságának és hitelességének egyfajta elismerése, amelyet maguk is birtokolni kívánnak. E tanulmány célja abban jelölhető ki, hogy felhívja a figyelmet: a tudománykommunikációra másként kell tekinteni az internet és a technológia által meghatározott világunkban, illetőleg arra, hogy a publikus tudományfelfogás (*public understanding of science, PUS*) vizsgálatának új közege lehet az interneten zajló kommunikáció.

Kulcsszavak: áltudomány, összeesküvés-elmélet, tudománykommunikáció, publikus tudományfelfogás, digitális kommunikáció, közösségi média, részvételi kultúra, médiatudatosság, digitális és médiakompetencia, kritikai készségek

1. A megváltozott információs és médiakörnyezet

A jelenlegi online világ fontos jellemzője a közösségiség, „a közönség aktív részvétele, a média működ(tet)-ésében való fokozottabb és a korábbiaktól eltérő szerepvállalása” (Glózer 2016: 132), a tartalommegosztás, az interaktivitás és a részvétel. Így már nemcsak a professzionális tartalomgyártók, hanem maguk a felhasználók is alakíthatják a webes tartalmakat, „a hagyományosan fogyasztóinak tekintett társadalom előtt olyan együttműködési lehetőségek és terek nyíltak meg, amelyeknek köszönhetően kialakult az ún. részvételi kultúra” (Aczél 2015: 146, vö. még Jenkins 1992, 2006, Jenkins et al. 2009, 2013, Jenkins & Scott 2013). E kultúra középpontjában álló aktív közönség tagjai számára több lehetőség is adott ahhoz, hogy megválasszák és ellenőrizzék, mikor, hol, mit fogyasztanak, befolyásolhatják egy adott információ megjelenését és terjedését, így válnak fogyasztóból létrehozókká és terjesztőkké. Továbbá „ez utat enged a szokások, a formalitás, az intézményesültség megkérdőjelezésének, a korábbi kulturális mintáktól való elszakadásnak” (Aczél 2015: 147).

A web 2.0 koncepciójára épülő közösségi oldalakon a felhasználóknak lehetőségük van akár egymás ismerete nélkül is csoportokat, közösségeket kialakítani. A hasonló érdeklődésű emberek „egymásra találását” segítik továbbá az online felületek mögött működő perszonalizáló algoritmusok is, amelyek azért is felelnek, hogy

személyre szabott tartalmakat kínáljanak a felhasználók számára.¹ A kialakuló nagyobb közösségeknek, csoportoknak közös nyelve, szimbólumhasználata, értelmezései és normái jöhetnek létre.

Az új típusú csoportszerveződések, közösségeket az alábbiak jellemzik:

1. detradicionalizálódás, vagyis a hagyományoktól való elszakadás; 2. demokratizálódás, a kapcsolatba lépés társadalmi korlátainak eltűnése; 3. delokalizálódás, a tér korlátain átlépő kapcsolatteremtés; 4. decentralizálódás, globalizálódás, a kulturális tapasztalatszerzés kiszélesedése, reflexivitás, a közösség létére való rátekintés (hány kedvelésem, ismerősöm, rajongóm van) lehetősége (Millert [2011: 190] idézi Aczél 2015: 150).

A virtuális közösségek négy típusát határozza meg továbbá Aczél Petra (2015: 150–151) a tagok aktivitása, igényei és használata alapján:

1. a fogyasztói közösségek esetében a vásárlással, eladással, kereskedelemmel kapcsolatos, elsősorban nem professzionális, hanem civil információk tekinthetők szervezőerőnek; 2. témaközösségek az őket érdeklő témák köré szerveződnek az interneten, kommentközösségeket, véleményformáló aggregátokat, sokszor szélsőségektől sem mentes vitákat gerjesztve-fenntartva; 3. fantáziaközösségek az elképzelt világokat népesítik be, a video- és online játékokban, a Second Life tereiben, képzel, fejlesztett és virtuális világokban; 4. a kapcsolatközösségeket a társas élmény intenzív keresése, nagy kapcsolat-teremtési hajlandóság, a hálózati lét öröme fűzi össze.

Ezekkel együtt alakul a nyilvánosság fogalma is: „a folyamat legnagyobb eredménye a képlékeny, folyton változó, de egyre nagyobb tömeget mozgató, egyre több tartalmat produkáló informális nyilvánosság” (Szvetelszky 2017: 33). Az elérhető információ mennyisége így óriási mértékben nőtt meg, a kialakuló tudásáradat pedig feldolgozhatatlan és átláthatatlan. A tartalmak szerzőjét, forrását, gyakran aktualitását is nehéz ellenőrizni, így azok hitelességét is nehéz megítélni (vö. például Veszelszki 2017a, 2017b):

Ez a helyzet sokkal inkább megnehezíti, hogy megtaláljuk a megbízható jelet a vélemények tengerében, miközben az emberek az olyan információkhoz vonzódnak, amelyek már meglevő nézeteiket támasztják alá, s ezeknek az elérhetőségét az új információs technológiák virtuálisan garantálják, sőt, könnyen megtalálhatóvá is teszik (Ginsparg [2007] alapján Koltay 2010: 306, vö. még például Cybenko & Cybenko 2018, Gelfert 2018).

Így változik a bizalom szerkezete, illetve nő a megbízhatatlanság mértéke is:

A közösségi gyanú adaptív válasz a hírközlésben és a tájékoztatásban bekövetkező mennyiségű ugrásra, amely egyfelől az évtizedekkel korábbiakhoz képest nagyságrendekkel megnövekedett híryanagot jelent, másfelől a személyes hírfogyasztási kapacitás növekedését is (Szvetelszky 2017: 27).

¹ Az online felületek mögött működő algoritmusok mindeközben „buborékba zárják” (*filter bubble effect*, „buborékhatás”) a felhasználókat, a figyelem irányítását és a befolyásolást célozzák (vö. például Pariser 2011).

2. A tudomány az új információs és médiakörnyezetben

Ezek a változások kedveznek a tudományos tartalmak online megjelenésének és terjedésének, hiszen az internetes közegben megvalósíthatóvá válik az *open access*, amelynek célja, hogy a (tudományos) tudás bárki számára hozzáférhető legyen, meggyorsítsa az információcserét a különböző szereplők között, a kutatások átláthatóbbá váljanak, illetve segítsen nagyobb hatást elérni a tudósok és a tudományos eredmények számára (akár a tudománymetria szempontjából, például a szélesebb hozzáférhetőség miatt nőhet az idézők száma, akár a tudományos eredmények társadalmi hatására is gondolhatunk). Így óriási mennyiségű tudományos anyag elérhető online, a szerzők is közzétehetik kézírataikat, léteznek továbbá külön a tudósoknak, kutatóknak szánt közösségi oldalak, amelyek publikációk és kutatási projektek, dokumentumok megosztását és elérhetőségét, idézettségek követését, valamint a kutatók közötti networkinget segítik elő. Ugyanígy, a többi közösségi oldalt is használják kutatók, kutatócsoportok és tudományos intézmények, elsősorban tudományos ismeretterjesztés céljára. Ezeket a tartalmakat tovább is lehet osztani, egyes felületeken kommentelni is lehet, gyorsan és széles körben terjedhetnek.

E változások nagyban segíthetik a tudománykommunikációt mind a tudósközösségen belül, mind más célközönségek számára. A tudományos eredmények ismerete így már nem a tudósközösség kvázi-privilégiuma, hanem szinte bárki számára elérhető (vö. Eysenbach 2011, Egyed et al. 2012, Brossard & Scheufele 2013, Drótos 2013, Görögh et al. 2013, Koltay 2014, 2017, Bilicsi 2017, 2018, McClain 2017, Zielinska 2017, Aczél & Veszelszki 2018, Clayton et al. 2018, Falyuna 2018, 2019, Veszelszki & Falyuna 2018). Ugyanakkor e változások új kihívásokat és problémákat is hoznak magukkal, egyebek között az áltudományos, megtévesztő tartalmak gyors és széles körű terjedését.

Nemcsak valódi szakemberek, hanem csalók és egyéb, megtévesztő vagy manipulatív szándékkal bíró szereplők is megnyilatkozhatnak állításaikat tudományként aposztrofálva, továbbá a részvétel, a közösség(iség) és a megosztás kultúrájában a laikus felhasználók a tudományos tartalmakat sem csak fogyasztani, hanem valamilyen formában alakítani is akarják, annak ellenére, hogy nem rendelkeznek a megfelelő tudással és feltételekkel. Áltudományos tartalmak továbbá megjelenhetnek és terjedhetnek más okokból is. Például előfordul, hogy egy tudós egyszerűen csak téved, rossz módszert, modellt alkalmaz, téves következtetéseket von le, megalapozatlan hipotézisből indul ki, és ezért fogalmaz meg pontatlan, hamis állításokat; van, hogy egy tudós nem a saját területén alkot véleményt, fogalmaz meg elméletet; tudományos ismeretterjesztéssel foglalkozók is félremagyarázhatnak, félreérthetnek, félrefordíthatnak tudományos tartalmakat, amelyek így terjednek tovább (Ádám 1995, Fóris 2008, Falyuna 2017). A befogadók pedig nem feltétlenül tudják megállapítani, mennyire hiteles az adott tartalom, illetve a valóban hiteles és igaz állításokban sem feltétlenül bíznak már (Falyuna 2017, 2018a, 2018b).

A tudomány és az áltudomány fogalmának meghatározásával, a kettő közötti határ meghúzásával, vagyis a demarkáció problémáival, a tudományos és áltudományos tartalmak terjedésével, illetve a tudományos és a laikus tudás viszonyával több tudományterület is foglalkozik különböző megközelítésekkel és módszerekkel (például tudományfilozófia, tudománytörténet, tudománypszichológia, *science studies*, pszichológia, nyelvészet stb.). E tanulmánynak nem célja részletesen kitérni e területek szakirodalmának bemutatására, ugyanakkor jelzi, hogy az „áltudomány” fogalma nem egyöntetűen definiált, felismeréséhez nehezen adhatók mindenkor érvényes normatív szempontok, hiszen ezek függnék attól, hogy mely megközelítésből tekintünk a kérdésre. Az alábbiakban, a pontosság érdekében, a vizsgálat tárgyát adó közösséget nem „áltudományos csoportként” aposztrofálom, hanem egy, a modern, „hivatalos” tudomány közösségébe nem tartozó, de magát tudományos csoportként hirdető közösségként, amely diskurzusát nem a tudományos-szakmai, hanem pusztán a nyilvános színtéren zajlik. A vizsgálatnak nem célja normatív szempontrendszerrel kínálni az „áltudományos” tartalmak elemzéséhez. E tanulmány célja leírni a vizsgált közösség diskurzusát a meghatározott kérdések mentén (lásd a 3.2. fejezetet).

3. Empirikus vizsgálat

3.1. A vizsgálat tárgya: a laposföld-hívők csoportja

A vizsgált laposföld-hívők csoportjának fő állítása az, hogy a Föld lapos, céljuk pedig ennek bemutatása és különböző módokon való bizonyítása. A csoport tagjai megcáfolt és elutasított elméletet képviselnek, ugyanakkor az interneten lehetőségük van az intézményesültségtől elszakadva saját, alternatív „tudományt” művelni a hivatalos tudománnyal szemben, illetve közösséget szervezni, nézeteiket népszerűsíteni. A modern mozgalom közvetlen előzményei a XIX.–XX. századra tehetőek. Samuel Birley Rowbotham, az elmélet egyik úttörője és legtöbbet hivatkozott alakja az 1830-as években végezte el az úgynevezett Bedford-kísérletet, hogy bizonyítsa elképzelését, miszerint a Föld lapos. A Bedford folyón végzett kísérlet lényege az volt, hogy meghatározza a Föld görbületét a vízfelszín vizsgálatán keresztül. Hipotézise szerint ha a vízfelületen nem mérhető az adott görbület, akkor a Föld nem lehet gömb alakú. Eredményei alapján igazoltnak tartotta hipotézisét, a módszer így azóta is a laposföld-elmélet sarokköve (a magyarországi társaság például a Balatonon végez hasonló, lézeres méréseket), a jelen tanulmányban vizsgált magyar laposföld-hívők csoportjának érvelésében is hivatkozási alap:

(1)

A Föld formája pl. a XIX században és a XX. Század elején is vita tárgya volt aminek Samuel Robotham volt az egyik kiemelkedő kutatója. Könyvet is publikál, valamint pl. a Bedford Level méréssel bizonyították, hogy a víz nem görbül.

Rowbotham az általa kidolgozott módszert „zetetikusknak” (*zetetic*) nevezte. A lényege az, hogy nem lehet semmit adottnak, magától értetődőnek venni, hanem a jelenségek közvetlen és bizonyítható okait kell kutatni.² Rowbotham – állítása szerint – megreformálta és teljesen új alapokra helyezte a csillagászat tudományát, magát a *Modern Zeteticus Filozófia* megalkotójának tartja („*Founder of the Modern Zetetic Philosophy*” [Rowbotham 1881]). Elméletét és módszertanát *Parallax* néven publikálta, először 1849-ben egy 16 oldalas értekezésben (Rowbotham 1849), majd 1865-ben jelent meg egy 221 oldalas könyve (Rowbotham 1865), amely később, 1881-ben újra megjelent, immár 430 oldalasra bővülve (Rowbotham 1881). A könyv jelenleg is kapható, 2018-ban jelent meg a harmadik kiadásnak egy frissített, jegyzetekkel ellátott, internetes forrásokkal kiegészített változata is (Rowbotham 2018). Rowbotham halála után – bár módszerei és elmélete több tekintetben is kételkedésre adnak okot – számos követőre talált. Ők 1893-ban megalapították a *Universal Zetetic Societyt*, amely a később alapított, jelenleg is működő *The International Flat Earth Research Society*³ és a *The Flat Earth Society*⁴ előfutáraként működött. A Universal Zetetic Society a 20. század korai éveiben is aktív volt, a *The Earth Not a Globe Review* nevű magazin több számát publikálták (Schadewald 2015).⁵ 1956-ban Samuel Shenton alapította meg az *International Flat Earth Research Societyt*, amely későbbi vezetője, Charles K. Johnson halála után szétesett (Garwood 2007, Gajewski 2018, Schadewald 2015).⁶ Az internet ugyanakkor megteremtette a lehetőségét annak, hogy a mozgalom új életre keljen. A társaságnak külön weboldala van, amelyen külön wiki-oldal, fórum és online könyvtár tartalmazza a közösség által elfogadott fogalmakat, műveket.⁷ Említést kell továbbá tennünk az *FEIC*-ről, vagy is a *Flat Earth International Conference*-ről is.⁸ Ennek leírása alapján a konferencia tagjai

2 Lásd <https://theflatearthsociety.org/tiki/tiki-index.php?page=Zeteticism>.

3 Lásd <http://ifers.123.st/>.

4 Lásd <https://theflatearthsociety.org/home/>; <https://www.tfes.org/>.

5 Lásd https://wiki.tfes.org/Universal_Zetetic_Society.

6 Lásd https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_flat_Earth_societies; <https://theflatearthsociety.org/tiki/tiki-index.php?page=Zion&highlight=zion>.

7 Lásd <https://forum.tfes.org/>; https://wiki.tfes.org/The_Flat_Earth_Wiki; <https://www.tfes.org/library.php>.

8 Lásd <https://fe2018.com/about/>.

olyan személyek és szervezetek, akik és amelyek közös célja az „alkotott, teremtett” Föld valódi tudományos vizsgálata és ennek bemutatása, disszeminálása. Ennek érdekében rendezik meg minden évben konferenciájukat.

Az elméletnek és a mozgalomnak erős vallási alapjai is vannak. 1901-ben Alexander Dowie, skót evangélista és vallási gyógyító megalapította Zion városát Illinois-ban, amely később a laposföld-elmélet amerikai központjává vált. Dowie elképzelése az volt, hogy a városban betiltanak minden káros dolgot (alkoholt, dohányt, kártyajátékokat, gyógyszereket, oltásokat, gyógyszertárakat, kórházakat, doktorokat, színházakat, táncházakat, cirkuszt), gyülekezete így megszabadulhat minden rossztól, a városban pedig Isten uralkodhat. Dowie utódja, a város új vezetője, Wilbur Glenn Voliva pedig bevezette a laposföld-elméletet és a kreacionizmus tanítását a közösség iskoláiban (Garwood 2007).⁹

A mozgalom – bár az interneten egyre több követőre tesz szert – megmaradt egy marginalizálódott értelmező közösségnek (vö. Gajewski 2018), amely tudományos megállapításokat, elméleteket értelmez újra, és saját „tudományos” közösséget szervez a hivatalossal szemben. A Stanley Fishtől (1980) származó *értelmező közösség (interpretive community)* kifejezés arra vonatkozik, hogy nem léteznek mindenki számára adott jelentések és értelmezések, hanem egy értelmező közösségen belül a tagokat a közös gondolkodásmód, szimbólumhasználat, értelmezések és jelentések kapcsolják össze, a tagok tehát közös megértési aktust hajtanak végre. Ahhoz, hogy valaki tagja legyen egy értelmező közösségnek, meg kell ismernie ennek stratégiáit; az értelmezés és a közösség egymást feltételezi. A fogalmat főként a „hivatásos, hivatalos” értelmezők (például irodalmárok, kritikusok, akadémiai kutatók) közösségére szokták használni. Ugyanakkor a kifejezés általános jellegéből adódóan más csoport is meghatározható értelmező közösségként, mivel adott tartalmakat azonosan értelmeznek, és ez közösségbe szervezi őket, illetőleg a közösséghez való tartozás tovább erősíti az azonos értelmezést (Fish 1980, Becher 1989, Veres 1996, Geertz 2001, Hajdu 2001, Kálmán 2001, Kacsuk 2005, Nagy 2007, Pusztai 2010, Cohen 2001).

A laposföld-hívők csoportjának tagjai alapvető fizikai, csillagászati, földrajzi, tengerészeti, vallási, politikai témákat, kérdéseket, elméleteket értelmeznek, olvasnak másként, mint a hagyományos tudományos közösség, így ezzel szemben alkotnak egy saját értelmező közösséget. Ez azért is releváns, mert különbség van hivatalos és laikus értelmezés, „olvasás” között:

...az olvasó csak akkor minősül az értelmező közösség tagjává, ha rendelkezik bizonyos szaktudással. ... A laikus olvasóknak »hiányoznak az intézményei, intézményrendszerei; hiányoznak értelmezői stratégiáik, konvencióik és értékrendszerük artikulálásának csatornái«. (Kálmán 2001: 58).

Ez alapján tehát a laposföld-hívők csoportjának tagjai olyan értelmező közösséget hoznak létre, amely magát hivatalosnak tartja, tagja pedig csak az lehet, aki ismeri a közösség értelmezői stratégiáit, fogalom- és terminológiarendszerét, érvrendszerét, módszereit is. Ugyanakkor a csoport létezése az internettől függ, informálisan létezik, nincs semmilyen szervezett vagy intézményi kerete, mégis kialakul egy közös identitás, terminológia, retorika, kialakulnak normák és értelmezések. Az online világban egyfajta témaközösségként értelmezhető.

3.2. A vizsgálat anyaga, módszere és kérdései

E tanulmány következő részében a magyar laposföld-hívők Facebook-csoportjának diskurzusát elemzem (*Magyar Lapos Föld társaság*¹⁰).¹¹ A vizsgálat kérdése, hogy milyen nyelvi, nyelvhasználati, retorikai és egyéb diszkurzív eszközök játszanak szerepet a csoport önmeghatározásában. A csoport identitásalakításának két lényegi elemére koncentrálok: a más csoportokkal való szembehelyezkedésre, illetve a saját tudományos hitelesség

9 Lásd <http://www.zionhs.com/>; <http://www.cityofzion.com/>.

10 Lásd <https://www.facebook.com/groups/272715913123307/>.

11 A diskurzusban részt vevők egyéni stratégiáinak elemzése nem volt célja a kutatásnak, tekintettel a csoport tagjainak – és így a diskurzus potenciális résztvevőinek – számára (az adatgyűjtés lezárásakor 3227 tag volt a csoportban).

megteremtésére. Így az elemzés arra irányul, hogy 1) a polarizáció miként játszik szerepet az identitás konstruálásában és a hitelesség megteremtésében; illetve 2) miként jelennek meg a tudományos kommunikáció egyes elemei – különösen a vita, az érvelés és a bizonyítás módjai – a diskurzusban.

A teljes korpusz 82 000 Facebook-bejegyzésből (posztokból és kommentekből) áll, a jelen elemzés alapjául szolgáló vizsgálati korpusz 4400 bejegyzést foglal magában. Az elemzés célja rámutatni a vizsgált diskurzus nyelvi jellemzőire, ami alapot adhat egy későbbi, az egész vizsgálati anyagra kiterjedő korpuszalapú vizsgálatnak. Az elemzés folytatásával feltárhatóak a diskurzus további jellemzői, ami alapján feltehető a kérdés, hogy kvantitatív elemzésnek is alá lehet-e vetni a diskurzust. A rendelkezésre álló vizsgálati anyag kézi annotálásával elvégezhetőek további kvantitatív, korpuszalapú vizsgálatok, amihez jelenleg a GATE nevű természetesnyelv-feldolgozó keretrendszer használata tűnik a leghatékonyabbnak, mivel ez teszi lehetővé a korpusz kézi annotálását. Így olyan jelenségek is vizsgálhatók, amelyekre nem terjednek ki a meglévő annotációs sémák.

A vizsgálat meghatározó része volt a vizsgálati anyag összeállítására vonatkozó módszertani útkeresés. A facebookos tartalmakat ugyanis igen nehéz nagy mennyiségben letölteni és archiválni. Az általam ismert módszerek, amelyek webes tartalmak letöltésére vagy archiválására alkalmasak, sorra kudarcot vallottak. Az is nehezítette a helyzetet, hogy egy több mint két éve létező Facebook-oldal alájára legörgetni és egyesével lementeni a tartalmakat majdhogynem lehetetlen, így ez a kézenfekvőnek tűnő, manuális módszer sem működött. Végül egy Chrome-bővítmény segítségével sikerült a vizsgált oldalnak majdnem az aljáig legörgetni, és html formátumban elmenteni a tartalmát. Ebből egy *python script* segítségével sikerült kinyerni és rendezni a posztokat és a kommenteket, amelyeket egyszerű szöveggé tároltam és elemeztem.

3.3. A polarizáció szerepe a csoport identitáskonstruálásában

A csoport önmeghatározásának egyik lényeges eleme a más csoportokkal való szembenállás, amely nemcsak az identitás konstruálásában játszik szerepet, hanem a hitelesség megteremtésében is. A polarizáció során a diskurzusban két, egymással szembenálló csoport, a „MI” és az „ŐK” konstruálódik meg nyelvileg úgy, hogy a saját csoport és annak tevékenysége hitelesként, a másik csoporté hiteltelenként jelenik meg. Elemzésem során azt vizsgáltam, hogy milyen állítások megfogalmazásával, tulajdonságok, jelzők, cselekvések társításával konstruálják meg a két csoportot és a köztük lévő viszonyt.

A csoport korábbi megnevezései már mutatják a másik csoporttal való ellentétet. A vizsgált csoportot 2016. október 21-én hozták létre, eredetileg *Flath Earth Hungary (Lapos Föld vs Gömb Föld)* néven, majd többször átesett névmódosításon: 2016. október 31-én javították az egyik helyesírási hibát, és átkeresztelték a csoportot *Flat Earth Hungary (Lapos Föld vs. Gömb Föld)* névre, később megkapta az *Official Flat Earth Hungary*, majd a *Flat Earth Hungary*, végül 2018. március 21-én a jelenlegi nevét: *Magyar Lapos Föld társaság* (lásd az 1. képet).

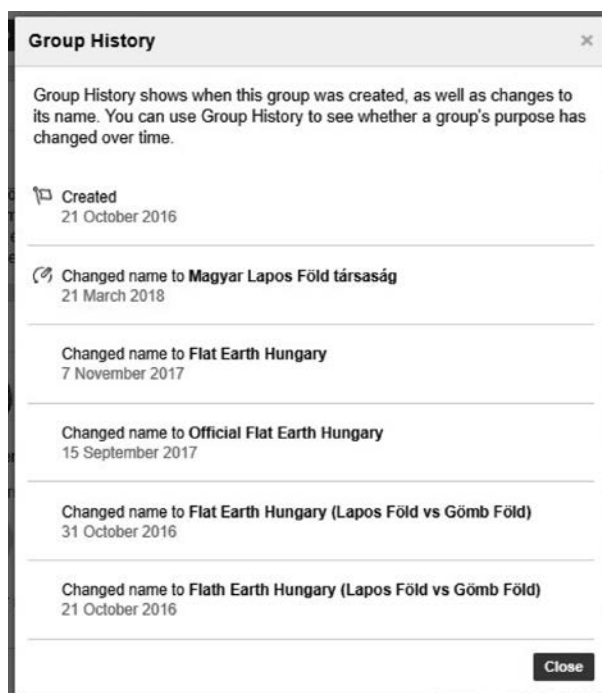
Az elnevezésekben szereplő *Lapos Föld vs Gömb Föld* explicitte teszi az ellentétet, illetőleg meg is neveződik a másik csoport. Ugyanakkor a diskurzusban kibontakozik, hogy az ŐK csoportja három „alcsoporthól” áll, ide tartozik:

1. általánosságban mindenki, aki azt gondolja, hogy a Föld gömb alakú;
2. a tudomány és a hatalom képviselői;
3. egy másik Facebook-csoport, a Magyar Lapos Föld Társaság¹² tagjai, akik fő tevékenysége az internetes trollkodás, illetve az általuk hiteltelenné tartott tartalmak kigúnyolása, valamint kifejezetten a laposföld-elmélettel ellentétes álláspont népszerűsítése.

12 Lásd <https://www.facebook.com/groups/magyarlaposfoldtarsasag/>.

1. kép

A Magyar Lapos Föld társaság nevű Facebook-csoport korábbi elnevezései



A Facebook-csoport leírása az első olyan tartalmi elem, amely a diskurzus és az önmeghatározás explicit részévé válik, a polarizáció mint identitásalakító eszköz már itt megjelenik. Deklarálja, hogy a csoport elhatárolódik ideológiai ellenségeitől, a „gömbösöktől”, illetőleg ezzel együtt az is megfogalmazódik, hogy kik lehetnek a vizsgált csoport tagjai és kik nem:

(2)

A csoport célja a lapos földünk bemutatása, és nem a megvitatás, mivel ezt a kérdéskört nem lehet megvitatni, hiszen *egy fanatikus gömböst* képtelenség meggyőzni érvekkel.

Több explicit nyelvi elem jelöli az ideológiai ellenségeket. Néhány példa a diskurzusból: a *globtard* és annak alakváltozatai (*globtardok*, *glóbtárdok*),¹³ a *gömbös* és annak változatai (*gömbösök*, *gömbik*, *gömböcök*, *gömbözsök*), *gömbtard*, *gömbprédikátor*, *trollok*,¹⁴ *tardok*, *rendszerhard*, *antilapsik*,¹⁵ *birka*,¹⁶ *starwars birkák*, *rendszer gyapjas*, *gyapjasok*, *birkasereg*, *gömbföld-hívők*, *földgömb-hívők*, *rendszerhívő*, *biorobot*.

A diskurzusban előkerülnek olyan névelemek és kifejezések, amelyek értelmezéséhez szükséges ismerni a másik Facebook-csoporttal való viszonyt és az azzal zajló párbeszédet. Némely névelem és kifejezés a csoport adminisztrátorára, „vezetőjére” utal, például a *Peti*, *Péter*, *Pötty Péter*, *póc*, *Pócc*, *Polcz Péter nevű ellentábor-főnök*, *a gömb pápa*, *főnök*, *főni*, *mestered*, *nagy vezir*. A Facebook-csoportra és annak tagjaira pedig – konkrét megnevezésén túl – olyan kifejezések utalnak, mint *túloldal*, *túloldali szemétdomb*, *szemét domb*, *sok indoktrinált pocc*, *egy bites emberek*.

13 A kifejezés előtagja, a *glob* az angol *globe* rövidült alakja, ami egyben jelenti azt, hogy „gömb” és azt, hogy „földgömb”, a *tard* pedig az angol *retarded* rövidült, elsősorban az internetes kommunikációban használt alakja, amely jelentésében azzal megegyezik.

14 Internetes trollok azok, akik szándékosan zavart keltenek egy beszélgetésben, provokálnak, gonoszknak.

15 A *lapsik* a laposföldhívőkre használt vicces, gunyoros kifejezés, amelyet *antilapsi* formában maguk a laposföldhívők is használnak a másik csoportra, hasonló szándékkal.

16 A *birka*, a *nyáj*, a *csürhe*, a *gyapjas* és a hasonló kifejezések mind a jelzővel illetett ember vagy csoport azon attitűdjére utalnak, hogy az(ok) gondolkodás nélkül követnek egy irányzatot, amelyet mutatnak nekik, és amelyben sokan mások hisznek.

Előkerülnek továbbá olyan kifejezések, amelyek kifejezetten a tudomány képviselőire vonatkoznak: *gömb „tudósok”, „tudomány”, „professzorék”, főáramú tudomány, akadémikus tudomány, „tudós”, csillagász, „szakértők”, földmérők*. Név szerint megneveznek csillagászokat, tudósokat, intézményeket is: *Kupi László geológus, Kiss László csillagász, fizikus, Einstein, Newton, NASA, NASA, ISS*.

A megnevezésekhez kapcsolódó jelzők, illetve negatív konnotációk mutatják az „ideológiai ellenségekhez” fűződő viszonyulást, illetve azok hiteltelenségét: például a *fanatikus gömbösök, dilis Einstein, egybites emberek* jelzői, a *tard* és a *birka* negatív konnotációi, illetve a „tudósok”, „tudomány”, „professzor” esetében rendszeresen használt idézőjel és a gúnyos névalakok (*NÁZArete Yeezus, International Fake Station*) is ehhez járulnak hozzá.

További állítások, cselekvések megfogalmazása, a másik csoporthoz kapcsolódó nyelvi elemek (igék, főnevek, melléknevek) jelzik az ellentétes csoport hiteltelenségét. A gömbföld-hívókról és a másik Facebook-csoport tagjairól kialakított kép szerint azok inkompetens, logikusan gondolkodni nem tudó, buta és manipulált („beprogramozott”) emberek, akik megnyilvánulásaiban egy rendszer által kódolt, hamis állítások fogalmazódnak meg:

(3)

Nincs gravitáció, csak az agyamosásban szerepel! Konkrétan hülyeségeket beszélsz, csak nem tudsz róla mert a hülyeséggel vagy felprogramozva.

(4)

A tanított rendszertardok meg vannak gyozodve arról amit ok tudnak az helyes, de csak azért mert tokeletes volt a felprogramozasuk es nem csak nem hajlandok gondolkozni mert nekik így kenyelmes, hanem mar nem is lennenek képesek ra.

A diskurzusban a tudomány, illetve a hatalom képviselői azok, akik ezt a tudatos manipulációt, beprogramozást végzik. Szerintük minden, amit a tudomány állít vagy tesz, csak mese, kitaláció és hazugság:

(5)

Hatalom mindig hazudik mindenben. Politikában egészség ügyben és történelemben. Miért lenne a tudomány igaz?

(6)

De Kiss László csillagász , fizikust még senki nem úberelte ,mert őt lehetetlen lenne :)! Ő annyi butaságot össze hordott,hogy ezt több napig gyakorolta a tükör előtt,hogy el tudja mondani egyenesem sajnálom a csávót és ami a legszörnyűbb ezért a sok sületlenségért ő pénzt kap :(

(7)

Amit ma mondanak neked az elmúlt 2000 év tudósairól, az úgy van beállítva, átírva, *elhazudva, letagadva és megszerkesztve*, hogy abból a mai hivatalos álláspont jöjjön ki.

Nemcsak explicit mondatok alakítják ezt a képet, hanem az internetes kommunikáció egyik sajátos jelével, a hashtaggel ellátott rövid címkék is: *#SATELLITE_HOAX; #NASA_LIES; #SPACE_IS_FAKE*.

A saját csoporttal és tevékenységükkel kapcsolatban az igazság birtoklása és terjesztése, a rendszerszintű butításból való felébredés, a valós kutatás, illetve egyfajta felsőbbrendűség és prófétaszerep fogalmazódik meg:

(8)

Ez a csoport pont arról szól, hogy itt találhatsz infót arról amit eddig elhazudtak előlünk. Nem tudunk mindent és nem értünk mindent. Kutatjuk. Viszont amiről a te hivatalos tudományod azt állítja hogy ő tudja a választ és így és így van, na az a légbőlkapott, saját teóriájukat alátámasztani igyekvő hazugság!

(9)

Én akárhány ilyen „tudományos vitát” néztem, a laposföldesek átmentek a gömbelméleten, mint egy úthenger. Ezek a gömbprédikátor trollok csak facebookon dumálnak, Székely Sanyi feltenne nekik pár keresztkérdést, és a starwars birkák azt se tudnák magukról hogy fiúk vagy lányok.

Legnagyobb ellenségük elsősorban a tudomány, amely politikai, gazdasági és hatalmi érdekektől vezérelve cenzúrázza az igazságot. Állításuk szerint a tudomány és a hatalom birtokosai hazudnak és „programozzák” az embereket, a gömbföld-hívők így mind manipulált „birkák”. Küldetésüknek érzik, hogy maguk tárják fel az igazságot, tevékenységüket harcként, küzdelemként fogalmazzák meg a szabadság és az igazság érdekében. A mottójuk az, hogy gondolkozzunk önállóan, és szabaduljunk meg attól az „iskolai tananyagtól”, „gömbös propagandától”, amelyet belénk neveltek. Jellemzően túl nagy jelentőséget tulajdonítanak tehát tevékenységüknek, állításaik elfogadása a megvilágosodás eszköze lenne az egész emberiség számára, identitásuknak markáns részévé válik az összeesküvés-elmélet jellegű érvelés:

(10)

A gömb föld nem csak egy hazugság, hanem az egyik fontos hazugság abban a tekintetben, hogy az embernek egy pontosabb képet adjon arról, hogy az összes többi hazugság, hogyan függ össze egymással.

(11)

Az amikor valaki eljut a végső felismeréshez, mint írtam, látja az összefüggések mögött azt, hogy az összes hazugságnak ugyan az a megtévesztés a forrása.

Összefoglalva tehát a MI csoport, a laposföld-hívők saját csoportja egy pozitív, erős, aktív csoport képét alakítja magáról, amely az igazságot keresi és képviseli, míg az ŐK csoportjába tartozók egy része szintén egy aktív és erős, hazug és manipuláló csoportot alkot, másik része pedig az ennek alárendelődő, passzív és manipulált csoport.

3.4. A tudományos kommunikáció elemeinek megjelenése a diskurzusban

A csoport hitelességét és identitását nemcsak a másik csoporttal való szembehelyezkedés határozza meg, hanem az a mód is, ahogyan magát tudományosnak igyekszik láttatni. Retorikájában tehát egyszerre jelenik meg a tudományellenesség és a tudomány tekintélyének egyfajta elismerése, amelyet tagjai maguk (is) kívánnak birtokolni. Érvrendszerükre jellemző, hogy nagyon komplexen, sok jelenségre kiterjedően akarnak érvelni, cáfolni, állítani. Számos tudományterületet érintő megállapításokat tesznek, illetve értelmeznek újra. A diskurzusban felvetett témákban, állításokban, érvekben kibontakoznak elméletük sarokkövei (W18),¹⁷ ugyanakkor az elmélet nem egységes; interakciókban alakul és fogalmazódik meg. Céljuk nemcsak az, hogy leírják és bemutassák elméletüket, hanem az is, hogy bizonyítsák állításaikat. „Tudományosságuk” és hitelességük megteremtése érdekében pedig a diskurzusban megjelennek a tudományos kommunikáció egyes elemei, például a tudományos nyelvezet, az érvelési, bizonyítási és hivatkozási módok. Ugyanakkor szelektálnak e jegyek között, és további összeesküvés-elmélet jellegű, áltudományos érvek és állítások jelennek meg.

E tanulmány következő részében bemutatom, hogyan jelennek meg a tudományos kommunikáció egyes elemei a diskurzusban, hogyan kezelik a tudományosság és a tudományos diskurzus „kritériumait” a csoporttagok, különösen a vita, az érvelés és a bizonyítás módjainak tekintetében, illetve azt, hogy ezek miként válnak hibássá, ellentmondásossá a diskurzusban.

17 Lásd <https://theflatearthsociety.org/tiki/tiki-index.php?page=Flat+Earth+Society&highlight=zetic>.

3.4.1. A vita és a kritika kezelése

A tudományosság egyik fontos kritériuma a kritikára és a vitára való nyitottság, az álláspontok, a hipotézisek, a bizonyítékok és az eredmények megvitatása érvekkel és ellenérvekkel, amelyek közösen elfogadott premisszákon és kiindulópontokon alapulnak (vö. például Margitay 2007: 25, Sokal 2006, Veszelszki 2017b). A csoportot ezek elutasítása, ignorálása jellemzi. Már a csoportleírás deklarálja a vitához és a kritikához való viszonyulásukat:

(12)

A csoport célja a lapos földünk bemutatása, és *nem a megvitatás*.

(13)

Az adminokat megválogatjuk, és teljes mértékben rájuk van bízva hogyan vezetik a csoportot ha épp itt vannak, ami magába foglalja természetesen *az indoklás nélküli kizárásokat, ergo senki sem számoltathatja el, hogy mi alapján dönt úgy ha valakit felvesz vagy éppenséggel kizár*.

Ez a kirekesztő hozzáállás a kritikai szemlélet és a vitahelyzetek elutasításával azonos attitűdre mutat rá. Bárki és bármi kizárható, ignorálható a diskurzusból, így nem kell mindenre reagálni, nem kell érvelni, bizonyítani, bármikor lezárhatnak egy számukra kellemetlen beszélgetést, vitát. Megtehetik, hogy a diskurzusba csak az ő álláspontjukat igazoló tartalmak jelenjenek meg, azt a látszatot keltve így, hogy állításuk igaz.

Az admin megítélésétől függően maradhatnak, kialakulhatnak kisebb viták a csoportban, amelyek esetében megfigyelhető további vitakezelési stratégia, hogy érvek felsorakoztatása helyett gyakran kezdenek személyeskedésbe:

(14)

Ilyenek ezek az antilapsik, ha a neten az idegen szavak szotaraban valamit nem találnak meg, akkor azonnal meghalt a tudomány.

(15)

Hat igen, ha *tokeletesen oktondik* akkor meg az egyetlen kapaszkodjuk az életben, ami nem más mint a net, az sem segít nekik. :D Net nélkül szerintem meg otthon is eltevednenek.

Szintén egy vita lezárásaként vagy annak ignorálásaként, egyfajta „végső érvként” kerül elő az az érv, hogy a másik fél azért vitázik, és azért nem látja be, hogy nem neki van igaza, mert az „be van programozva”, hazudik, elhiszi a tudomány „meséit”. Ez az érv bármikor felmenti a csoporttagokat az alól, hogy adott esetben belássák, érvelésük hibás volt:

(16)

[A]: Itt hagynám a szabad esés definícióját: Szabadesésnek nevezzük a test mozgását, ha a gravitációs mezőben kezdősebesség nélkül elengedett test esését a gravitáción kívül semmi sem befolyásolja. Gyakorlatilag szabadesésnek tekinthető a fáról lehulló alma, az elejtett kulcsosomó vagy a leejtett kavics mozgása.

[B]: Oks...*tehát még hiszel a mesékben...*

Fontos továbbá reflektálni arra, hogy ez a diskurzus csak informális közegben zajlik, ezeknek a vitáknak „nincs tétjük”. A hivatalos tudomány képviselőivel, állításuk szerint, azért nem vitáznak, mert azok nem nyitottak elképzeléseikre, tagadják az igazságot, módszerüket, eredményeiket így csak az interneten disszeminálják a Facebook-csoportjukban, blogokon, Youtube-on, illetve a csoport „vezetőjének” médiaszerepléseiben.¹⁸

3.4.2. Tudományos módszerek

Hitelességük megteremtése érdekében gyakran hivatkoznak tudományos módszerekre, sőt a csoport vezető karakterei maguk is végeznek kísérleteket (a Bedford-kísérlethez hasonlóan, elsősorban a Balatonnál végeznek lézeres méréseket). Elutasítják az akadémiai, „másodkézből” származó információt és tudást, mivel azok alapja – érvelésük szerint – csak hamis spekuláció. Érvelésükben megjelenik, hogy jobban kedvelik az igazsághoz való közvetlen hozzáférést; Rowbotham elvei alapján az egyetlen hiteles módszernek a saját, közvetlen érzékszervi tapasztalást tartják. Az „elméleti” kifejezéssel állítják magukat szembe, amelynek a jelentése szerintük: spekulatív, képzeletbeli, nem kézzelfogható, vázolt, de nem bizonyított (Rowbotham 1881, Morgan 2008 [1872]).

(17)

Amit viszont tudok, hogy az általad felsorolt *jelenségekről meg kell bizonyosodni a valóságból* (nem stellárium program és nem oktató anyagok, vagy tudományos lexikonok, hanem *a csillagos ég és a két szemem*).

(18)

Bizonyítani csak MÉRÉSSEL lehetne, a matematikával leírni lehet valamit, nem bizonyítani. Ez a főáramú tudomány óriási tévedése.

Bár elvetik, hogy a matematikai számítások és elméleti levezetések, definíciók, hipotézisek hiteles bizonyítási módok lennének, maguk is élnek ezekkel:

(19)

Nem kérdeztél könnyűt! *hipotéziseket tudok válaszolni:*

(20)

5000 km/ó. ?????? Csak egy kis viszonyítási alap. A hang sebessége levegőben 330 m/s. azaz 0.33 km/s ezt szorozod 3600 mp-el -al így 1 óra alatti távot kapod meg km-ben ami ugye 1188 km/ó. A felület már most hangsebesség felett forog hiszen 1669 km/ó a Föld bolygó kerületén az egyenlítőn a felület sebessége. Ami magában is több mint a hang terjedési sebessége. ????

(21)

A laposföldön *egyértelmű* a fent és a lent fogalma.

Ellentmondásos továbbá az is, hogy ha valaki saját érzékszervi tapasztalataira hivatkozva mást állít, mint a csoporttagok, akkor a vele szemben felhozott érv az, hogy a „beprogramozás” miatt látja másként a dolgokat:

(22)

Megtanultad ha a vizet látod akkkr az görbül és te elhitted és ha meglátod akkor azt görbének fogod gondolni. ... Az agyad társítja a gömbhöz az ívet. Ha azt tanítanak hogy lapos akkor nem lenne sosem kérdés a gömb felület lehetetlensége.

18 Lásd <http://rtl.hu/rtlklub/fokusz/uj-teoria-a-fold-megsem-gombolyu;>
<https://rtl.hu/rtlklub/reggeli/vajon-gomb-vagy-lapos-a-fold-meglepo-de-annal-aktualisabb-a-kerdes;>
<https://rtl.hu/rtlklub/fokusz/kiakadtak-az-internetezok-a-lapos-fold-elmeleten;>
[https://rtl.hu/rtlklub/fokusz/meglepo-ezt-gondoljak-a-lapos-fold-hivok-bolygonkrol.](https://rtl.hu/rtlklub/fokusz/meglepo-ezt-gondoljak-a-lapos-fold-hivok-bolygonkrol)

3.4.3. Hivatkozások és források

Érvelésük egyik alapja tehát a közvetlen érzékelés relevanciája. A csoport tudása a saját maguk által szerzett empirikus bizonyítékokon alapul. Csak saját tevékenységükre támaszkodnak, ezen az alapon kritizálják a tudományos érveket: például a csillagászati objektumok nem érzékelhetők közvetlenül, így az elméleti megállapítások hamisak; nem érezzük a Föld mozgását, ezért az áll; madarakra és repülőgépekre „nem hat” a gravitáció, ezért az nem létezik. Ez az érvelési mód alapvető ellentmondásokba ütközik: ha arra hivatkoznak, hogy a nekik ellentmondó tapasztalatok hazugságok, mivel támasztják alá, hogy amit ők tapasztalatként állítanak, az igaz? Számptalan fotó, kép, videó, blogbejegyzés és egyéb (nem tudományos folyóiratban publikált) cikk, illetve szakértők és kutatások jelennek meg hivatkozási alapként igazuk alátámasztására. Már a csoportleírásban megadnak több olyan hivatkozást is, amely támpontot adhat a témában való tájékozódásra, és kijelöli azokat a forrásokat és tartalmakat, amelyeket a csoport igaznak és hitelesnek tart, egyúttal megfogalmazza a csoport által igaznak tételezett állításokat is.

Tartják tehát magukat ahhoz a módhoz, hogy igazukat forrásokkal, hivatkozásokkal kell alátámasztaniuk. E források, illetve ezek relevanciája és hitelessége ellenőrizhetetlen, mivel ezek elsősorban Facebook- és blogbejegyzések, Youtube-videók, fotók, képek, videók, amelyek nem ellenőrzött, bármikor módosítható, szerkeszthető, manipulálható tartalmak (lásd a 2. képet).

(23)

Azért mert te nem érted, az attól még úgy van. próbálkozz.. *keress rá yutubban*: flat earth southern stars címszóval.

(24)

Nagyon jó beszélgetés Shane Dawson és a testvére között. Ő *is egy youtube sztár*, megmondom őszintén nem ismertem előtte. Jó látni ahogy az emberek felébrednek az igazságra ez mindig egy katartikus pillanat?? A végén mondja ki a legnagyobb igazságot: A lapos Föld mozgalom jelentősége nem a Föld formájának vitatásában van, hanem azon keresztül az életünk értelmének és céljának felismerésében!

2. kép

Egy Facebook-bejegyzés, amelyben egy Youtube-videóra hivatkozva állítják, hogy a NASA hazudik



Több ízben utalnak saját szakértelmükre is, amely ellenőrizhetetlen, hiszen a Facebook-profil alapján nehéz valóban azonosítani. A társaság „vezetője” magát feltalálóként aposztrofálja, médiaszereplései során is többször hivatkozik erre, validálva és hitelesítve ezzel állításait. Ugyanakkor nem derül ki, hogy „szakértelme” mire irányul, illetve hogy releváns-e a téma szempontjából; nincsenek publikációi, konferenciaszereplései, semmilyen hivatkozható munkája vagy eredménye. Többször utal az eredményei publikálására, ugyanakkor sok esetben nem derül ki, hogy pontosan hol lettek elérhetővé téve ezek (lásd a 28. példát), illetve nem ellenőrzött és lektorált, vitának és kritikának kitett tudományos közegben publikált eredmények ezek; „disszeminációjuk” pusztán az internetes platformokra korlátozódik.

(25)

[A]: *Nagyon várok már egy jó próbálkozást a kísérlet cáfolatra! Több száz ezren látták már a dokumentációt, tudományos oldalakon is... de semmi... Remélem a popcorn-om kitart ??????*

[B]: *Mikor lesznek az eredmények nyilvánosak? tudom, hogy már most is mindenki láthatja őket de nem latam egy hiradoban sem hogy mondtak volna hogy akkor be lett bizonyítva a laposöld.*

[A]: *Nyilvános azt jelenti hogy mindenki számára hozzáférhető...A hirado (k) meg egy privat kereskedelmi hirszolgaltato aki azt kozli amit jonak lat. Nincs osszefugges a ketto kozott.*

Jellemző a bizonyítékokkal való szelektív bánásmód: az állításukat alátámasztó bizonyítékokat felsorakoztatják, ismertetik, az annak ellentmondókat viszont figyelmen kívül hagyják (Veszelszki 2017b: 67). A szakértésre való hivatkozás esetében is jellemző a szelektivitás: saját szakértésre, illetve a saját igazukat alátámasztó szakértésre hivatkoznak, viszont a nekik ellentmondó szakértőkkel nem foglalkoznak, nem szállnak szakmai vitába. Ha mégis, akkor hamar eljut oda a vita, hogy az ellenkező állásponton levő fél a „beprogramozás” miatt állítja, amit állít. A 28. példa esetében például megjegyzendő, hogy a csoport vezetőjének médiaszerepléseit releváns és hivatkozható, hiteles forrásként idézik, de más esetben a médiát is hazugsággyárnak tartják.

A kétségbe vonható szakértésre való hivatkozás meglehetősen megtévesztő és manipulatív eszköz is lehet. A szakértői tekintély domináns pozíciót kölcsönöz, amelyből állításokat megfogalmazva, fotókat közzétéve, a laikus tagok számára nem ismert (létező vagy kitalált) terminusokat és matematikai adatokat, számításokat, képleteket használva szintén a megtévesztés vagy a manipuláció eszközei lehetnek (vö. Falyuna 2017, 2018a, 2018b).

3.4.4. Vallási alapok

A csoportban – bár úgy tartja, elméletének alapja az empirikus kísérlet, tapasztalat, „tudományos” módszer – több ízben kerülnek elő spirituális, vallási érvek, a Biblia forrásként, illetve az isteni teremtésből következő Föld mint a „világ közepe” jelenik meg érvként. Ezek az érvek inherens módon mondanak ellent az empirista szemlélet „hirdetésének”:

(26)

A lapos Föld elmélet valóban kizárja a világunk véletlenszerű létrejöttét, és egy intelligens tervezőt feltételez.

(27)

A kutatásokhoz nagyon fontos támpontokat ad a Biblia, de a kutatásaink és érveink a mérési eredményekre alapoznak.

(28)

1. Ha nincs gömb föld elmélet --> nincs heliocentrikus végtelen világegyetem elmélet.
2. Ha nincs heliocentrikus végtelen világegyetem elmélet --> nincs ősrobbanás elmélet.
3. Ha nincs ősrobbanás elmélet --> nincs evolúciós elmélet.
4. Ha nincs evolúciós elmélet --> akkor van teremtés.
5. Ha van teremtés --> van TEREMTŐ!

1. A heliocentrikus világ nézet szükséges a gömb elmélethez.
2. A gömb elmélet lehetővé teszi az ősrobbanás elméletet.
3. ősrobbanás elmélet lehetővé teszi az evolúciós elméletet.
4. Evolúciós elmélet kizárja a teremtést.

Az univerzum – e diskurzus szerint – teremtett alkotás, amelyet egy intelligens tervező hozott létre, nem pedig természetesen alakult képződmény (vö. kreacionizmus). Érvelésük és az elmélet felépítése szempontjából ennek fontos szerepe van, mutatja, hogy az „igazság leleplezése” miért okozná a világ felszabadítását:

(29)

Ha gömbök akkor mindenki élhet zabálhat csinálhat amit akar nem lesz következménye. Ámde ha lapos akkor teremtés történt TORVÉNYEK vannak azok szerint kell élni és aki nem tartja be a végén nem oda jut ahova mindenki szeretne lelke mélyén.

4. Összefoglalás és a további irányok

Tanulmányomban a magyar nyelvű laposföld-hívők Facebook-csoportjában zajló diskurzust elemeztem a tekintetben, hogy a nyelviileg konstruált polarizáció és a tudományos kommunikáció elemeinek használata miként alakítja a csoport identitását, tudományról alkotott képét, hogyan járul hozzá hitelességük és tudományosságuk látszatának megteremtéséhez. Egyszerre jelenik meg a csoport diskurzusában a tudományellenesség és a tudomány tekintélyének, megbízhatóságának és hitelességének egyfajta elismerése, amelyet maguk is birtokolni kívánnak.

A közösség magát teljesen független csoportnak tartja, amely az igazságért és az elnyomó hatalmi érdekek (politika és a modern kor tudósai) ellen harcol. Összeesküvés-elméletet dolgoz ki arról, hogy a nagyobb hatalommal bíró intézmények és a tudósok manipulálják, „beprogramozzák” az emberiséget. Ez alapján hiszik, hogy tevékenységük nagyobb célt szolgál: az igazság leleplezésével az emberiséget szabadítaná fel.

Annak ellenére, hogy a tudomány ellen vívnak harcot, magukat mégis tudományos közösségként értelmezik. Értelmező közösségként a külső világról alkotott vélelmeket értelmezik újra, alternatív „tudományt” művelnek. Diskurzusukban megjelennek a tudományos kommunikáció egyes elemei, ugyanakkor ezek sok esetben nem megalapozott érvelések, ellenőrizhetetlen források és hivatkozások, ellentmondásos állítások. A csoport diskurzusára jellemző tehát az áltudományos és összeesküvés-elmélet jellegű érvek megjelenése, a vallásos-spirituális és tudományos érvek keveredése, a megtévesztő nyelvi és retorikai elemek használata.

A bemutatott nyelvi, retorikai, érvelési elemek ugyanakkor nemcsak az áltudományosnak tartott tartalmakat jellemzik. Így nem állítható, hogy ezek alapján normatív szempontrendszer volna adható az áltudományos tartalmak mindenkori és pontos felismeréséhez – a tanulmánynak ez nem is volt célja. Az azonban kétségkívül megállapítható, hogy mind a polarizáció, mind a tudományos kommunikáció elemeivel való visszaélés jellemzi a hivatalos tudománnyal szembeni ellenséges attitűd artikulálását és megteremtését, illetve a tudományosan nem elfogadott és nem megalapozott, magát mégis tudományosként aposztrofáló tartalmak retorikáját.

A csoportra jellemző, a tudománnyal és más, tekintélyt és hatalmat képviselő (birtokló) intézményekkel szembeni kritikai hozzáállás és a kérdésfeltevési szándék joggal merülhet föl (vö. például Miller 1983, Thomas & Durant 1987, Lewenstein 1995, 2003, Wynne 2006), ugyanakkor a szükséges ismeretek és fogalmi apparátus

hiánya miatt e kételkedés áltudományos és összeesküvés-elméletek megfogalmazásába csaphat át, amelyek széles körű és gyors terjedésének kedvez az online világ dinamikája.

E tanulmány célja így leginkább abban jelölhető ki, hogy felhívja a figyelmet: a tudománykommunikációra másként kell tekinteni az internet és a technológia által meghatározott világunkban. Ügyelni kell a nagyközönség tudományképének és tudományhoz való hozzáállásának változásaira, lehetőségük növekedésére abban, hogy ezt nyilvánosan kifejezésre juttassák és egymást befolyásolják e téren, illetve arra, hogy a tudománykommunikáció funkcióját a tudósok és más szakemberek ne az információk átadásában lássák, hanem egy kontextustól függő, interaktív folyamatként (vö. például Lewenstein 1995, Aczél & Veszelszki 2018). Ugyanakkor nemcsak a tudománykommunikációs eszköztár fejlesztése fogalmazódhat meg célként és további kutatási irányként, hanem az is, hogy a publikus tudományfelfogás (*public understanding of science, PUS*) vizsgálatának új közege lehet az interneten zajló kommunikáció.

Fontos továbbá megjegyezni, hogy a kézirat leadása után nem sokkal a csoportot törölték a Facebookról. Mivel az internet folyamatos és igen gyors változásaival nehéz lépést tartani, és nehéz kutatható formában megőrizni valamennyi internetes tartalmat, így a digitális kommunikáció, az online közegben zajló diskurzus, az új média vizsgálatának minden esetben célja, hogy leírja és archiválja az online világ egy-egy pillanatát, jelenségét.

Irodalom

- Aczél Petra & Veszelszki Ágnes (2018): Egy új tudománykommunikációs modell szükségességéről. A sciXcommodell. *Jel-Kép*, 4. sz. 5–18. o.
- Aczél Petra (2015): Médiaműveltség. In: Aczél Petra, Andok Mónika & Bokor Tamás: *Műveljük a médiát!* 133–177. o. Budapest: Wolters Kluwer.
- Ádám György (1995): A tudomány fejlődésének kényszerű kísérője: az áltudomány. *Természet Világa*, 126. évf. 7. sz. 307–309. o. http://www.termeszvilaga.hu/fizika_eve/szeptikus/adam2.html.
- Becher, Tony (1989): *Academic Tribes and Territories: intellectual inquiry across the disciplines*. Bristol: Open University Press.
- Bilicsi Erika (2017): A tudományos kommunikáció története a Journal des Scavans-tól az open access-ig In: Kiszl Péter & Boda Gáborné Köntös Nelli (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2016*, 217–223. o. Budapest: ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet.
- Bilicsi Erika (2018): Nyílt tudomány – közösségi kutatás. In: Kiszl Péter & Boda Gáborné Köntös Nelli (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018*, 285–292. o. Budapest: ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet.
- Brossard, Dominique & Dietram A. Scheufele (2013): Science, New Media, and the Public. *Science*, vol. 339, no. 6115, pp. 40–41.
- Cohen, Anthony P. (2001): *The Symbolic Construction of Community*. London & New York: Routledge.
- Cybenko, Anne K. & George Cybenko (2018): AI and Fake News. *IEEE Intelligent Systems*, vol. 33, no. 05, pp. 1–5.
- Drótos László (2013): Tudósok közösségi médiahasználata. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 60. évf. 7. sz. 315–317. o.
- Egyed László, Mécs Anna, Neumann Viktor & Palugyai István (2012): *A tudománykommunikáció nem hagyományos színterei*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Eysenbach, Gunther (2011): Can Tweets Predict Citations? Metrics of Social Impact Based on Twitter and Correlation with Traditional Metrics of Scientific Impact. *J Med Internet Res*, vol. 13, bo. 4, e123, <https://www.jmir.org/2011/4/e123/>.
- Falyuna Nóra (2017): Az áltudományos szövegek pragmatikai vizsgálata. Esettanulmány a lúgosító diéta példáján. *Századvég*, 84. sz. 85–107. o.
- Falyuna Nóra (2018a): Nyelvi manipuláció az interneten. In: Gabos Erika (szerk.): *A média hatása a gyermekekre és fiatalokra IX*, 69–75. Budapest: Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület.

- Falyuna Nóra (2018b): A(z ál)tudományos ismeretek és az internet. *Jel-Kép*, 4. sz. 35–50. o.
- Falyuna Nóra (2019): Előszó a tudománykommunikáció tematikus számhoz. *Filológia.hu*, 1–2. sz. 5–7. o., http://www.filologia.hu/images/media/filologia_2019_1-2.pdf.
- Fish, Stanley (1980): *Is There a Text in This Class?* Cambridge: Harvard University Press.
- Fóris Ágota (2008): *Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Gajewski, Krysztóf (2018): Rhetoric of Discarded Paradigm. Flat-Earthers as an Interpretive Community. In: Rozália Klára Bakó & Gizela Horváth (eds.): *Digital Agora*. Proceedings of the Fifth International Conference on Argumentation and Rhetoric, held in Oradea/Nagyvárad, Romania, 21 September 2018, pp. 67–83. Oradea (Nagyvárad), Romania & Debrecen, Hungary: Partium Press & Debrecen University Press.
- Garwood, C. (2007): *Flat Earth. The History of an Infamous Idea*. London: Pan Books.
- Geertz, Clifford (2001): Sűrű leírás. Út a kultúra értelmező elméletéhez. In: Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma*, 194–226. o. Budapest: Osiris.
- Gelfert, Axel (2018): Fake News: A Definition. *Informal Logic*, vol. 38, no. 1, pp. 84–117.
- Ginsparg, Paul (2007): Next-Generation Implications of Open Access. *CTWatch Quarterly* vol. 3, no. 3., <https://icl.utk.edu/ctwatch/quarterly/articles/2007/08/next-generation-implications-of-open-access/index.html>.
- Glózer Rita (2016): Részvétel és kollaboráció az új médiában. *Replika*, 100. évf. 5. sz. 131–150. o.
- Görögh Edit, Harangi Gabriella & Karácsony Gyöngyi (2013): *Tudás reprezentálása a világhálón*. Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár.
- Hajdu Péter (2001): Tegyük fel, hogy vannak értelmezői közösségek... In: Kálmán C. György (szerk.): *Az értelmező közösségek elmélete*, 149–157. o. Budapest: Balassi.
- Jenkins, Henry, Ravi Purushotma, Margaret Weigel, Katie Clinton & Alice J. Robinson (2009): *Confronting the Challenges of Participatory Culture. Media Education for the 21st Century*. Cambridge & London: The MIT Press.
- Jenkins, Henry, Sam Ford & Joshua Green (2013): *Spreadable Media. Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. New York & London: New York University Press.
- Jenkins, Henry & Suzanne Scott (2013): Twenty Years Later. Conversation between Henry Jenkins and Suzanne Scott. In: Henry Jenkins: *Textual Poachers. Television Fans and Participatory Culture*. Updated Twentieth Anniversary Edition, pp. vii–li. New York & London: Routledge.
- Jenkins, Henry (1992): *Textual Poachers. Television Fans and Participatory Culture*. New York: Routledge.
- Jenkins, Henry (2006): *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York & London: New York University Press.
- Kacsuk Zoltán (2005): Superman, Kirk kapitány és Songoku: rajongói értelmező közösségek. In: Lóránd Zsófia, Scheibner Tamás, Vaderna Gábor & Vári György (szerk.): *Laikus olvasók? A nem-professzionális olvasás lehetőségei*, 221–227. o. Budapest: L'Harmattan.
- Kálmán C. György (2001): *Az értelmező közösségek elmélete*. Budapest: Balassi.
- Koltay Tibor (2010): Az új média és az írástudás új formái. *Magyar Pedagógia*, 110. évf. 4. sz. 301–309. o.
- Koltay Tibor (2014): A tudomány és az új média viszonyáról. *Magyar Tudomány*, 175. évf. 3. sz. 345–349. o.
- Koltay Tibor (2017): A kutatóknak szánt közösségi médiáról. *Magyar Tudomány*, 178. évf. 10. sz. 1303–1310. o.
- Lamb, Clayton T., Sophie L. Gilbert & Adam T. Ford (2018): Tweet success? Scientific communication correlates with increased citations in Ecology and Conservation. *PeerJ* 6, e4564, <https://peerj.com/articles/4564/>.
- Lewenstein, Bruce (1995): Science and the Media. In: Sheila Jasanoff, Gerald E. Markle, James C. Petersen & Trevor Pinch (eds.): *Handbook of Science and Technology Studies*, pp. 343–360. Revised Edition. Sage Publications.
- Lewenstein, Bruce (2003): *Models of Public Communication of Science and Technology*. Departments of Communication and of Science & Technology Studies, Cornell University, https://ecommons.cornell.edu/xmlui/bitstream/handle/1813/58743/Lewenstein.2003.Models_of_communication.CC%20version%20for%20Cornell%20eCommons.pdf?sequence=3.
- Margitay Tihamér (2007): *Az érvelés mestersége*. Budapest: Typotex. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011-0001-526_margitay_az_erveles/adatok.html.

- McClain, Craig R (2017): Practices and promises of Facebook for science outreach: Becoming a “Nerd of Trust.” *PLoS Biol*, vol. 15, no. 6, e2002020, <https://journals.plos.org/plosbiology/article?id=10.1371/journal.pbio.2002020>.
- Miller, Jon D. (1983): Scientific Literacy: A Conceptual and Empirical Review. *Daedalus*, vol. 112, no. 2, pp. 29–48.
- Miller, Vincent (2011): *Understanding Digital Culture*. London: SAGE.
- Morgan, Augustus De (1872/2008): *A Budget of Paradoxes*. Vol. II. Edited by David Eugene Smith.
- Nagy Csilla (2007): *A fordítás és az értelmező közösségek. Iskolakultúra*, 17. évf. 1. sz. 117–120. o.
- Parallax [Samuel Birley Rowbotham] (1849): *Zetetic Astronomy. A Description of Several Experiments which Prove that the Surface of the Sea is a Perfect Plane, and that the Earth is not a Globe!* Birmingham: Published BY W. CORNLAB, Bookseller, 108 New-Street.
- Parallax [Samuel Birley Rowbotham] (1865): *Zetetic Astronomy. Earth not a Globe! An Experimental Inquiry into the True Figure of the Earth: Proving it a Plane, without Axial or Orbital Motion; and the only Material World in the Universe!* London: Simpkin, Marshall, and CO., Stationers’ Hall Court, [https://www.theflatearthsociety.org/library/books/Earth%20Not%20a%20Globe%20\(Samuel%20Rowbotham\).pdf](https://www.theflatearthsociety.org/library/books/Earth%20Not%20a%20Globe%20(Samuel%20Rowbotham).pdf).
- Parallax [Samuel Birley Rowbotham] (1881): *Zetetic Astronomy. Earth not a Globe. An Experimental Inquiry into the True Figure of the Earth, Proving It a Plane, without Orbital or Axial Motion, and the Only Known Material World, Its True Position in the Universe, Comparatively Recent Formation, Present Chemical Condition, and Approaching Destruction by Fire, etc. etc. etc.*, <http://www.sacred-texts.com/earth/za/>.
- Parallax [Samuel Birley Rowbotham] (1881/2018): *Zetetic Astronomy. Earth not a Globe. An Experimental Inquiry into the Truth Figure of the Earth*. 3rd Edition. Updated for 2018! Additional Resources Added. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Pariser, Eli (2011): *The Filter Bubble. What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.
- Pusztai Gabriella (2010): *Kollegiális kezek a felsőoktatásban. Az értelmező közösség hatása a hallgatói pályafutásra*. Akadémiai doktori értekezés, http://real-d.mtak.hu/455/4/dc_43_10_doktori_mu-1.pdf.
- Schadewald, Bob (2015): *The Plane Truth*. Published by Wendy Schadewald, <https://www.cantab.net/users/michael.behrend/ebooks/PlaneTruth/pages/index.html>.
- Sokal, Alan D. (2006): Pseudoscience and Postmodernism: Antagonists or Fellow-Travellers? In: Garrett G. Fagan (ed.): *Archaeological Fantasies: How Pseudoarchaeology Misrepresents the Past and Misleads the Public*, pp. 286–361. London & New York: Routledge.
- Szvetelszky Zsuzsanna (2017): Közösségi kételyek. *Századvég*, 84. sz. 27–39. o.
- Thomas, Geoffrey & John Durant (1987): Why should we promote the public understanding of science? In: Shortland M. (ed.): *Scientific Literacy Papers*, pp. 1–14. Oxford: Rewley House.
- Veres András (1996): Az értelmező közösség: fikció vagy realitás? *Literatura*, 22. évf. 3. sz. 389–404. o.
- Veszelszki Ágnes, Falyuna Nóra, Fodorné Tóth Krisztina & Tóth Aliz (2017): Az internetbiztonság kommunikáció- és nyelvtudományi aspektusból. In: Hülber László (szerk.): *A digitális oktatási kultúra módszertana*, 163–207. o. Eger: Eszterházy Károly Egyetem.
- Veszelszki Ágnes & Falyuna Nóra (2018): Tudománykommunikáció tematikus szám. Előszó. *Jel-Kép*, 4. sz. 1–3. o., http://communicatio.hu/jelkep/2018/4/JelKep_2018_4_Eloszo__Veszelszki_Agnes__Falyuna_Nora.pdf.
- Veszelszki Ágnes (2017a): *Netnyelvészet. Bevezetés az internet nyelvhasználatába*. Budapest: L’Harmattan.
- Veszelszki Ágnes (2017b): Az álhírek extra- és intralingvális jellemzői. *Századvég*, 84. sz. 51–82. o.
- Wynne, Brian (2006): Public Engagement as a Means of Restoring Public Trust in Science. Hitting the Notes, but Missing the Music? *Community Genetics*, vol. 9, no. 3, pp. 211–220.
- Zielinska, Iwona (2017): The Influence of Social Media on Science Communication: Strategies of GMO Opponents on Facebook. *Adeptus*, no. 10, 1513. https://www.academia.edu/36028025/The_Influence_of_Social_Media_on_Science_Communication_Strategies_of_GMO_Opponents_on_Facebook.

Abstract in English

A case study on the discourses of flat earth believers' online community

The Web 2.0 has fundamentally changed the nature of the public sphere and the construction of reality, as well as the behaviour of communication actors. It has also had an effect on how both scientific and seemingly scientific but in fact invalid and non-credible contents appear and then spread very rapidly on the internet. This paper presents a case study of the Flat Earth Believers by analysing the discourse of a Hungarian Facebook group. The Flat Earth Believers disseminate a scientifically refuted and rejected theory, and are therefore a good example of online participatory culture: they cultivate their own, alternative “science” on the internet. The research asks the questions of what lingual, rhetorical and other discursive tools are involved in constructing the identity of this group. The analysis focuses on two elements of their identity construction: how they oppose other groups, and how they create their own scientific credibility. Based on these, the paper investigates 1) how polarisation plays a role in the construction of their identity and their credibility; and 2) how they use elements of scientific communication in their discourse. The investigation shows that in the group’s discourse, anti-scientific attitude is equally representative to the recognition of the authority, credibility and reliability of science they themselves wish to possess. The aim of this research is to draw attention to the need for new approaches in science communication in a changing world ever more defined by information technology and the internet, and to demonstrate that online communication may provide new contexts for studying the public understanding of science (PUS).

Keywords: conspiracy theory, critical skills, digital communication, digital and media competence, media awareness, participatory culture, pseudo-science, public understanding of science, science communication, social media

Falyuna Nóra nyelvész, terminológus. Az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Konkoly-Thege Miklós Csillagászati Intézet interdiszciplináris kutatásvezetője, illetve a Budapesti Corvinus Egyetemen működő TudCom tudománykommunikációs kutatócsoport egyik alapító tagja és kutatója. Disszertációját az ELTE Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Programjában írja. Fontosabb kutatási területei és témái: digitális kommunikáció; áltudományosság és álhírek; tudománykommunikáció; befolyásolás, manipuláció, megtévesztés és pletyka. Kutatói tevékenysége mellett oktat, képzés- és tudományszervezéssel és tudománykommunikációval is foglalkozik.